

Oblici uzajamne suradnje na selu* (II)

(Istraživanje u razvijenijem seoskom naselju)

Dr Matija Golob

U slovenskim seoskim naseljima koja se nalaze srazmjerno blizu važnijih prometnih puteva i gradova, na razvoj kooperativnih odnosa utječe:

- sve jače prodiranje robne privrede i
- sve intenzivniji proces urbanizacije.

Međutim i ovdje društvene suprotnosti utječu još uvijek više na poljo-privredne proizvođače nego priroda, i to kako zbog naglog razvoja tehnizacije s jedne, tako i zbog uvriježenosti određenih tradicionalnih oblika suradnje s druge strane. Ustanovili smo da kod toga također određenu ulogu imaju individualna poljoprivredna gospodarstva. Ona su, kao i mješovita i nepoljoprivredna domaćinstva, još uvijek više ili manje povezana u zajednicama seoskih naselja, što im ne smeta da se brzo moderniziraju i urbaniziraju.

U monografskom istraživanju ruralnog naselja Radselo primijenili smo metode neposrednog promatranja s djelomičnim sudjelovanjem, te još neke druge metode i tehnike istraživanja. Otkrili smo mnoga karakteristična stanja koja dopuštaju razne zaključke, prije svega u induktivnom smislu.

Budući da u okviru suvremenijih odnosa suradnje u selu postoje i vrlo značajni odnosi zadrugarstva, to ih naša detaljnija analiza u znatnoj mjeri uzima u obzir. Ovu analizu dopunjuje šire obilježavanje zadržanih odnosa, kako u pogledu samih združenih pravnih režima u nas nakon oslobođenja, tako i u pogledu funkcionalne uloge zadruge u selu. Kod toga određeno značenje pripisujemo i organizacionoj shemi, te pojedinim oblicima kooperacije s Poljoprivrednom zadrugom „Žitič“, u čije područje spada proučavano selo Radselo.

Kod označavanja raznih drugih oblika suradnje u selu (prije svega suvremenijih), upozoravamo na međusobnu povezanost djelovanja najvažnijih faktora razvoja. Otvorena pitanja koja se stalno ponavljaju zbog

- male stabilnosti cijena poljoprivrednih proizvoda na tržištu,
- neredovitosti u dopremi reprodukcionog materijala,
- manjkavog sistema informacija,

* Ovaj se napis, u stvari, nadovezuje na autorov članak objavljen u »Sociologiji sela« br. 15 pod istim naslovom. Kao osnova za oba članka poslužilo je istraživanje, koje je autor proveo u okviru rada Instituta za sociologiju in filozofiju pri Univerzitetu u Ljubljani. (Primjedba redakcije).

- — teškoća s radnom snagom,
- anomalija u društvenom raslojavanju na selu i
- djelomično zbog utjecaja običaja i tradicije,

daju problematici kooperativnih odnosa neke posebne karakteristike. Ovo važi za naselja tipa Radselo u znatno većoj mjeri nego, npr. za udaljena naselja planinskog zaleđa, gdje u odnosima suradnje još uvijek preovladava tradicija.

Neposredna blizina vrlo značajnih prometnih linija i mala udaljenost od raznih centara (takozvanih polova, subpolova, centara homogenih zona itd.) čine dvije determinante sadašnjeg položaja Radsela u fizičkom prostoru, koje su od odlučujućeg značenja za razvoj suvremenijih kooperativnih odnosa. Položaj radselske mikroregije u odnosu na susjedne pa i udaljenije vrlo je pogodan za sadašnji razvoj sela.

Radselo svrstavamo u stariji tip ruralnih naselja u Sloveniji. Na osnovu nekih historijskih podataka može se tvrditi da se, u slučaju Radsela, radi o tipu naselja starijem od takozvanog „srenjskog tipa“ kojeg pojedini istraživači uspoređuju s poznatom njemačkom seoskom markom. Zаметke Radsela možemo, dakle, s priličnom vjerojatnošću tražiti u kućnoj, odnosno rodbinskoj zadruzi. Za tradiciju intenzivne poljoprivrede u tom selu bio je od odlučujućeg značenja, kako u srednjem vijeku tako i nekoliko stoljeća kasnije, veliki samostanski feudalni posjed, koji je imao svoje sjedište u obližnjem Žitiću. Historijska je činjenica da je „specijalizacija“ nekadašnjeg žitičkog samostana bila upravo u širenju poljoprivrede u Kranjskoj i još preko granica ove pokrajine.

Kretanje broja stanovnika u Radselu znatno je drugačije nego u udaljenijim naseljima seoskog zaleđa. Tamo postoji snažan odljev stanovništva, a ovdje porast. Srazmjerno snažno povećavanje stanovništva u zadnjim decenijama prati vidljivi materijalni napredak naselja. Međutim, starosne piramide iz godine 1901. i 1967. upozoravaju nas na to da u Radselu već više decenija stanovništvo „stari“. Stanovništvo se, dakle, povećava više zbog priliva doseljenika, a manje vlastitim prirodnim priraštajem.

Procesi raslojavanja socijalne strukture i takozvani socijalni sistemi značajni su indikatori kod takvog tipa naselja, kao što je Radselo. Imovinska struktura, struktura zaposlenosti, rodbinska i tradicionalna struktura te suradnje među stanovništvom pokazuju, u dinamici razvoja te vrste naselja, određene karakteristike koje se bitno razlikuju od onih u drugačijim tipovima seoskih naselja.

Sintezu strukturnih obilježja za nas do izvjesne granice predstavlja parametar u kome grafički određujemo položaj triju glavnih vrsta radselskih gospodarstava i domaćinstava (poljoprivrednih, mješovitih i nepoljoprivrednih), i to uz dva uzročno dobro koordinirana mjerila:

- uz posjed zemlje s kojom raspolaže pojedino gospodarstvo, odnosno domaćinstvo, te
- uz broj značajnijih inovacija, koje pojedino gospodarstvo odnosno domaćinstvo iskazuje u zadnjih 10 godina.

Samo 1/5 radselskih gospodarstava, odnosno domaćinstava je u zaista natprosječno dobroj parametarskoj poziciji, odnosno ima srazmjerno veliku površinu zemljišnog posjeda i visok broj značajnijih inovacija.

Sušтина monografske studije o Radselu je u suočenju dinamičke komponente koja se odražava u količini konkretnih odnosa suradnje s materijalno-

-dinamičkom komponentom koja se odražava u određenim vrstama inovacija.¹ Radi uspoređivanja pomoću indeksa² iskazujemo slijedeće podatke: koliko je konkretnih odnosa suradnje (u našem slučaju raspoređenih u 19 oblika) bilo potrebno da bi svaka od tri glavne skupine seoskih gospodarstava, odnosno domaćinstava: poljoprivredna, mješovita i nepoljoprivredna mogla u zadnjih 10 godina postići određeni broj inovacija (koje su razvrstane u tri grupe: poljoprivredno-gospodarske, domaćinske i seosko-komunalne).

Skupina od dvanaest čisto poljoprivrednih gospodarstava Radsela imala je npr. 423 značajnije inovacije, od kojih su 315 poljoprivredno-gospodarske, 64 su inovacije u domaćinstvu i 34 seosko-komunalne. Da bi se to postiglo, bio je potreban određeni broj konkretnih odnosa suradnja koji pokazuju zajednički indeks 1.050,7, te parcijalne indekse:

- za gospodarske inovacije: 803,9,
- za inovacije u domaćinstvu: 86,9 i
- za zajedničke seosko-komunalne inovacije: 159,9.

Skupina od 12 mješovitih gospodarstava i domaćinstava je već skromnija u inovacijama. Ima ih svega 247, od toga 115 u gospodarstvu, 91 u domaćinstvu i 41 u seosko-komunalnom sektoru. Ukupni indeks inovacije kroz suradnju u ovoj skupini iznosi 539,8, dok su parcijalni indeksi:

- kod gospodarskih inovacija 231,5
- kod inovacija u domaćinstvu 121,1
- kod seosko-komunalnih inovacija 187,2.

Posljednja skupina su nepoljoprivredna domaćinstva (20). Ona će uskoro prevladati u Radselu. Ukupan broj značajnijih inovacija ove skupine je, u usporedbi s ostale dvije, više nego skroman. Ovome odgovaraju i indeksi suradnje

¹ U studiji o Radselu kao *inovacija* smatra se svaka značajnija nova stečevina ili značajnije usavršavanje ili slično — u poljoprivrednom (individualnom) gospodarstvu, kućnom domaćinstvu, odnosno u zajedničkoj seoskoj »komunalni«, ako je bila postignuta u zadnjih 10 godina na osnovu uzajamne suradnje — dakle, nužno s participacijom razmatranog domaćinstva odnosno gospodarstva i sasvim neposredno njemu u korist. Osim novih ili bitno popravljenih zajedničkih seoskih uređaja, sve ostale inovacije su skoro isključivo privatne i broje se jedanput. U studiji inovacije su sistematski razvrstane po vrstama te na taj način sasvim detaljno definirane. Npr.: zidanje novih gospodarskih zgrada ili veće prezidavanje ili popravljivanje istih, uvođenje ili napuštanje raznih poljoprivrednih kultura, uvođenje raznih umjetnih gnojiva i zaštitnih sredstava — svaka od navedenih vrsta znači kod uvođenja posebnu inovaciju; uvođenje umjetnog osjemenjivanja; uvođenja novih pasmina rasplodne stoke; uvođenje obrade strojevima; nabava poljoprivrednih strojeva, također i u suvlasništvu, što predstavlja inovaciju za svakog od suvlasnika itd.

² Kooperativno-inovacijski indeksi su izračunati po slijedećoj formuli:

$$i = \frac{ko}{in \times N} \times 10\,000$$

Legenda:

- i = obični indeks
- ko = broj kooperativnih odnosa (detaljna apsolutna količina u kontingencijskoj tabeli skupine)
- in = broj svih značajnijih inovacija rad = selskih gospodarstava (individualnih) odnosno domaćinstava u zadnjih deset godina (804)
- N = broj gospodarstava i domaćinstava u pojedinoj skupini (numerus)
- 10000 = regulacijski broj

Dajemo dodatno objašnjenje da je takva formula »kooperativno inovacijskih indeksa« vrlo prikladna za proučavanje manjeg uzorka u opsegu lokalne monografske studije. Za veće uzorke (npr. preko 500 jedinica, tj. individualnih gospodarstava ili domaćinstava) je međutim podesnija i jednostavnija cva formula:

$$i = \frac{ko}{in} \times 100$$

U ovoj formuli »in« izražava cjelokupni broj inovacija pojedine skupine a ne cijelog sela. Na osnovu ove, jednostavnije formule, karakteristični su dakako samo veći indeksi, dok one manje »dispersirane«, obično nije potrebno uzimati u obzir. Po ovoj drugoj, pojednostavljenoj formuli računamo indekse za sadašnju studiju, koja obuhvaća 778 domaćinstava odnosno individualnih poljoprivrednih gospodarstava u 23 slovenska sela (studija »Kooperativni odnosi na selu u prošlosti i danas — III dio«).

u inovacijama: ukupni indeksi — 167,4, od čega gospodarskih — 1,0, domaćinskih — 70,2, seosko-komunalnih — 96,2.

Detaljna analiza oblika suradnje kod inovacija je svestrano zanimljiva. To nam već potvrđuje pregled najznačajnijih koje, npr., nalazimo pri suradnji s Poljoprivrednom zadrugom „Žitići“. Kod isključivo poljoprivrednih domaćinstava taj indeks iznosi — 195,8, kod mješovitih — 115,8, kod nepoljoprivrednih — 24,2. Indeksi suradnje s Poljoprivrednom zadrugom posebno su karakteristični kada je u pitanju uvođenje umjetnih gnojiva (35,2⁰/₀), u kooperaciji za sjemenski krompir i krompir za jelo (30,1), pri uvođenju selekcioniranog sjemena (21,8), pri uvođenju specijaliziranih gospodarstava, odnosno poljoprivrednih pogona (21,8), pri uvođenju poljoprivredne mehanizacije (15,5) itd.

Napomenimo da su to indeksi skupine isključivo poljoprivrednih gospodarstava, odnosno domaćinstava.

Mješovita domaćinstva imaju neuporedivo niže te indekse, s izuzetkom onoga koji pokazuje uvođenje umjetnih gnojiva (19,6). Detaljni indeksi, koji pokazuju suradnju sa stručnim službama i naučnim zavodima, doduše nisu naročito visoki, ali su ipak značajni u Radselu. Zajednički indeks za tu vrstu inovacija kod isključivo poljoprivrednih gospodarstava, odnosno domaćinstava iznosi 22,6.

Konvencionalni, te tradicionalni odnosi suradnje, odnosno njihovi konkretni oblici, pokazuju kod čistih poljoprivrednika još uvijek srazmjerno visok ukupni indeks: 349,4. Istovrsni indeks mješovitih iznosi 140,5, a nepoljoprivrednika samo 45,9. Budući da su konvencionalni i tradicionalni oblici suradnje unatoč napretku sela, još uvijek dosta česti, pokušali smo i ove tačnije proučiti.

Posebno smo promatrali, odnosno utvrđivali oblike suradnje između imovinski jednakih gospodarstava, odnosno domaćinstava. Tako smo u obliku takozvanih glavnih indeksa grupne povezanosti (grupne kohezivnosti)³ dobili slijedeće pokazatelje:

— isključivo poljoprivredna gospodarstva i domaćinstva	Ig = 4,3
— mješovita gospodarstva i domaćinstva:	Ig = 2,3
— nepoljoprivredna domaćinstva:	Ig = 0,2

Još se veća razlika u stupnju povezanosti pokazala kada smo svrstali rad-selska gospodarstva i domaćinstva u skladu s tradicionalnom strukturom:

— „gruntari“:	Ig = 8,6
— „srednji seljaci“:	Ig = 2,3
— „stare bajte“:	Ig = 0,4

³ Takozvani »Lindseyjevi« indeksi grupne kohezivnosti izračunati su po slijedećoj formuli:

$$I_g = \frac{V_i}{N \times \frac{N-1}{N}}$$

Ig = generalni indeksi

V_i = uzajamni odnosi — u slučaju naše studije su to posebno posmatrani i utvrđeni konkretni kooperativni odnosi između gospodarstava i domaćinstava iste kategorije — to jest približno jednakog imovinskog statusa.

N = ukupni broj gospodarstava odnosno domaćinstava skupine (numerus)

»1« iznad donje razlomkove crte = regulacijski broj

»2« ispod donje razlomkove crte + regulacijski broj

Formula za izračunavanje indeksa grupne kohezivnosti je vrlo upotrebljiva. Do primjene je došla posebno kod proučavanja takozvane grupne dinamike u poznatom »Homansovom pravilu« (usporedite: *Einführung in die Sozial-psychologie*, Stuttgart-Wien 1954, str. 363 do 370).

— „osebunjak“:	$I_g = 0,0$
— „novohišari“:	$I_g = 0,5$
— „obrtnici“:	$I_g = 1,5$
— „stanari“:	$I_g = 0,1$

Prilikom boravka među ljudima u selu Radselu, imali smo mogućnost da zaista sa sigurnošću utvrdimo slijedeće: imovinski najjača skupina, koja još i sada ima najveći generalni indeks unutarnje grupne kohezije, odlučujuće utječe ne samo na svoju vlastitu unutarnju grupu povezanosti nego i na unutarnju povezanost drugih grupa. Jasno je da je njezin utjecaj u selu takav da ona jača vlastitu unutarnju kohezivnost, a slabi unutarnju kohezivnost drugih grupa. Karakteristično je da taj njen utjecaj nisu mogli bitno ograničiti niti srazmjerno jaki nivelacioni procesi, koji su u poslijeratnom periodu omogućili nekad imovinski mnogo slabijim skupinama srazmjerno brzu i dobru socijalnu promociju. Ova promocija nije bila bez značajne materijalne osnove. Međutim, usprkos tome stanje je sada takvo, da „gruntari“ još nisu ostali bez utjecaja, jer ih „uvijek netko treba“ (što i sami vrlo rado spominju).

Rezultati konkretnih oblika suradnje u zajedničkim akcijama u korist naselja, kako za gospodarstva tako i za domaćinstva, su slijedeći: skupina poljoprivrednika pokazuje 34 inovacije ovakve vrste s indeksom suradnje od 159,9; skupina mješovitih pokazuje 41 inovaciju s indeksom suradnje 187,2; skupina nepoljoprivrednika pokazuje 39 inovacije s indeksom suradnje — 96,2. Napominjemo da pod pojmom inovacija ovdje podrazumijevamo objekte takozvane seoske komunale (koji su novoizgrađeni ili bitno dopunjeni u posljednjih deset godina) ili, drugim riječima, proširenje zajedničke imovine. Kada su u Radselu izgradili vodovod, bio je kao takav stvarno samo jedna inovacija. Međutim, mi prikazujemo ovu inovaciju kod svih onih domaćinstava, koja su surađivala pri njegovoj izgradnji, te dobila vodu u kuću. Dakle, koliko je bilo domaćinstava koja su surađivala, toliko je broj inovacija vodovoda. Jednako vrijedi za popravak puteva, za doprinose za novu školu itd.

Pokušajmo na kraju istraživanja u Radselu dati više praktično, a manje teoretsko obilježje. Određen razlog za to imamo u rangiranju konkretnih odnosa suradnje. U skupini isključivo poljoprivrednih gospodarstava i domaćinstava, kod prva četiri ranga oblici suradnje vide se u inovacijama: u pravcu izobrazbe i daljnjeg stručnog usavršavanja (246 konkretna odnosa suradnje) u vrlo čestim odnosima između imovinski jednakih (232), u odnosima s poljoprivrednom zadrugom (155) i u tradicionalnim odnosima sa susjedima (87). Kod skupine mješovitih gospodarstava i domaćinstava su, međutim, na prvom mjestu odnosi s poljoprivrednom zadrugom (72), na drugom je suradnja u pravcu izobrazbe i daljnjeg stručnog usavršavanja (68), na trećem, suradnja među imovinski jednakima (30), na četvrtom, suradnja između rođaka iz različitih domaćinstava bilo u selu ili izvan sela (28). Zanimljivo je kod mješovitih upozoriti na prvo mjesto suradnje s poljoprivrednom zadrugom. Na izvjestan način pokazuje se da čisti poljoprivrednici (prije svega „gruntari“) ipak nisu u tolikoj mjeri vezani za poljoprivrednu zadrugu, kao što to ponekad pretjerano naglašavaju.

U udruženim zalaganjima stanovnika Radsela, u kojima se uporedo ispoljava suvremena tehnizacija i tradicija, ne možemo, doduše, više tražiti tragove nekakve apotropejske socijabilnosti, koja spriječava teške nesreće. Ipak, možemo reći da stanovnici Radsela u svom udruživanju (bilo na suvremen, bilo na

tradicionalan način) dobro proračunavaju gotovo svaki pokret čovjeka koji im je potreban u proizvodnom procesu. Zato s minimalnom rentabilnošću svojega rada još dosta dobro „prolaze“, i to bez formulara, kartoteka i sličnog. Ali kod toga i stanu, jer se za optimalne mogućnosti ne brinu baš mnogo. Posebno jači seljaci koji se kao grupa još uvijek osjećaju ugroženim (strah pred kolektivizacijom, arondacijama), nastoje se — uz prihvaćanje „načela minimalne rentabilnosti“ — pokazati jačim nego što jesu. Zbog toga nerijetko gomilaju proizvodne kapacitete (posebno nabavkama preskupih strojeva, investicija u masivne, zidane objekte itd.), koji kasnije nisu uvijek zadovoljavajuće iskorišteni. Ne usmjeravaju, međutim, svoje snage na to da postanu što bolji proizvođači kvalitetne robe, a prije svega traženih specijaliziranih proizvoda. Previše imaju pred očima samo svoju, doduše nikad ostvarenu, gospodarsku snagu. Kod toga ih namjerno ili nenamjerno podupiru razni školovani i naizgled ugledni stručnjaci. Čini se, kao da zajedno samo čekaju ona „zlatna vremena“ kada će tržištu moći neograničeno diktirati ne samo cijene, nego i količinu proizvoda, te za njih što komotniji (ali bez okolišanja rečeno: skroman!) asortiman robe.

Razvoj poljoprivrede u današnjem svijetu također ne potvrđuje u cjelini zamisao o krajnjem pojednostavljenju te koncentraciji raznih sistema proizvodne suradnje u takozvanim selima — ćelijama. Proces industrijalizacije poljoprivrede u odgovarajućim regijama razvijenih zemalja kreće se drugačijim putem. Tako se, npr. isplati da u nekom području ili na većoj površini jedno poduzeće samo ore, drugo samo sije, treće žanje itd.

Međutim, za Sloveniju, u kojoj ni konfiguracija tla ni drugi faktori ne odgovaraju, pitanje industrijalizacije poljoprivrede nije aktuelno. Nešto drugačije bi se moglo govoriti o stočarstvu. Kod toga je kod nas potrebna veća sloboda udruživanja i prilagođavanja, i to kako u poljoprivredi tako i u drugim privrednim djelatnostima koje se mogu asociirati s poljoprivredom (imamo u vidu naročito tercijarne djelatnosti). Zbog toga ima smisla ideja da se manjim seoskim mjestima vrati sada već dosta oslabljena, ako ne i sasvim izgubljena lokalna autonomija. Jedino u takvim uvjetima bit će moguće razvijati po asortimanu bogatu specijalizaciju koja bi omogućila razvoj i manjim poljoprivrednim zadrugama i drugim po kapacitetu sličnim ili srednje velikim privrednim organizacijama. One će moći usmjeravati svoje proizvode kako prema domaćem tako i prema stranom konzumentu, kod čega bi bilo potrebno dati prioritet turističkoj konzumaciji.

Napomena: imena Radselo i »Žitič« su anonimna. Autor koji je vršio istraživanja u ovim krajevima jamčio je stanovništvu da će studija, odnosno sve što će se o tome objavljivati, biti anonimna. Time je sebi osigurao povjerenje. Ujedno je dao svojoj studiji humanu notu, jer bi njegova, doduše opravdana kritika seoskih prilika, mogla povrijediti one grupe i pojedince koji su mu dobrovoljno, a najčešće s velikom naklanošću omogućavali rad.

(Sa slovenskog prevela *Vladimira Miljavac*)

Summary

FORMS OF CO-OPERATION IN RURAL COMMUNITIES (II)

Investigations carried out for a monographic study of the rural settlement RADSELO have revealed many characteristic situations and forms of co-operation. Important traditional co-operative relations being still in existence alongside with modern co-operative relations, the former have been dealt with in this study in some detail. The study is supplemented by a detailed description both of the traditional co-operative relations (as regards both Yugoslav legal regulations since the liberation and the functional role of the traditional co-operative in rural communities) and of other forms of co-operation in the village. In describing the latter, and especially the most recent ones, the authors point to the interconnections and the determinants of the position of Radselo in both space and time (which are favourable in view of the village's proximity to several centres); to demographic trends; the changes emerging in the social structure; »social systems«; property structure; employment; the structure of the family and traditions; etc., and try to find in them suitable indicators.

The essential idea of the monographic study on Radselo is to compare the dynamic component, which is reflected in the amount of concrete co-operative relations, with the dynamic component which is reflected in various innovations. For comparison, and »index of innovations in co-operation« is used to show what degree of intensity was necessary in concrete co-operative relations in order that each of the three main groups of rural farms of households (agricultural, part-time, and non-agricultural) could achieve a certain number of innovations (on the farm, in the household, and in communal services) over the last ten years.

Резюме

ВИДЫ ВЗАИМНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В СЕЛЕ (II)

В монографическом исследовании сельского населения РАДСЕЛО обнаружены многие характерные состояния и виды взаимного сотрудничества. Вследствие того, что в рамках более современных отношений сотрудничества в селе, существуют и очень значительные кооперативные отношения, они в большей мере приняты во внимание в нашем более подробном анализе. Этот анализ дополняется более широким отмечиванием кооперативных отношений (сколько по отношению к самим юридическим режимам в Югославии столько же и по отношению к функциональной роли кооператива в селе), а также и другими видами взаимного сотрудничества в селе. При оценке этих других видов (в первую очередь более современных) обращаем внимание на взаимную связанность и детерминанты положения Радсела в физическом и временном пространстве, которые являются подходящими из-за незначительного отдаления от разных центров, демографические движения, процессы расслоения социальной структуры и так называемой социальной системы; имущественную структуру, структуру занятости, родственную и традиционную структуру и т. д. Во всём этом пытаемся найти соответствующие показатели.

Суть монографического изучения о Радселе заключается в сопоставлении динамического компонента отражающегося в количестве действительных отношений сотрудничества, с материально-динамичным компонентом в свою очередь отражающегося в определённых видах новаторств. С целью сравнения при помощи »кооперативно-новаторских показателей« высказываем который степень интенсивности явился необходимым в действительных отношениях сотрудничества, на основании чего каждая из трёх главных групп хозяйств в селе т. е. домохозяйств: сельскохозяйственная, смешанная и вне сельского хозяйства, смогла в течение последних 10 лет осуществить определённые новаторства (которые разделяются в три группы: сельскохозяйственные домохозяйства, домохозяйственные и сельско-коммунальные).